

gyilkosság, szándékos emberölés, súlyos testi sértés, rablás és lopás büntetése; végül mindeme bűncselekmények kísérletére.

- ⁶¹ E jogszabály június 30-án hirdettetett ki és lépett hatályba. Ez egyrészt elrendelte a rögtönbíráskodást a honvéd büntetőbíráskodás körében annak egész területére mindama bűncselekményekre nézve, amelyek a korábbi, 1939–1941 között meghozott statáriális rendeletek értelmében a polgári büntetőbíráskodás körében már rögtönítélő eljárás alá estek (ezzel pedig egységesítette a polgári és a katonai statáriális eljárás alá vonható deliktumok körét); másrészt – immáron mind a polgári, mind a katonai büntetőbíráskodás körében („természetesen” azok egész területére) – kiterjesztette a statáriumot a közegészség elleni büntetése (kút, vízvezeték, víztartó megmérgezése, avagy életveszélyes vagy egészségre ártalmas anyaggal kevert élelmiszer árusítása, áruba bocsátása vagy szétosztása, amennyiben e cselekmények valaki súlyos testi sérülését vagy halálát okozták – 1878:5. tc. 315. §); a gyújtogatásra; a vízáradás okozásának büntetése; a vaspályákon, távírdákon (távbeszélőn), hajókon, légi járműveken, villamos energia fejlesztésére, vezetésére és elosztására szolgáló berendezéseken vagy azok tartozékain elkövetett közveszélyű cselekmények büntetése (1878:5. tc. 434–436., 444. §; 1939:2. tc. 208, 209. §; 1931:16. tc. 61. §); a robbantószer és robbanóanyag előállításával, tartásával és használatával elkövetett bármely bűncselekményre [1924:15. tc. 1. § (3) bek.]; továbbá mindezen deliktumok kísérletére.
- ⁶² A hadművelési területre feladott postai küldemények és az oda irányuló katonai szállítmányok tekintetében a szállítást tartama alatt elkövetett lopás és sikkasztás büntetése tette lehetővé ez az 1943. február 20-i kormányrendelet a statáriális eljárást.
- ⁶³ Ezen, 1943. július 20-án megalkotott és július 24-ével kihirdetett és hatályba lépett kormányrendelet a lopás és a rablás büntetése az azon eseteire (továbbá ezek kísérletére) írta elő a rögtönítélő bíráskodást, amelyet egyrészt a légitámadás alatt vagy az azt követő időben a légitámadással sújtott területen a rombolás okozta helyzet, másrészt az ilyen terület közelében a légitámadás következtében keletkezett riadalom, harmadrészt a hadviselés érdekei szempontjából elrendelt kiürítés és elszállítás vagy ellenséges behatás folytán hatósági intézkedés nélkül történt tömeges elköltözés esetében ezen helyzet kihasználásával követtek el.
- ⁶⁴ Ezt a jogszabályt közvetlenül a német megszállást követően, egészen pontosan 1944. március 27-én már a Sztójay-kormány fogadta el, kihirdetésére és hatályba lépésére pedig már másnap

sor került. Ez a rögtönbíráskodást a rádió adó-, illetve adó-vevő készülék (berendezés) engedély nélküli létesítése vagy üzemben tartása esetén [1939:2. tc. 200 § (1) bek.] tette kötelezővé, kivéve azt az esetet, ha valaki az ilyen adó- vagy adó-vevő készülék létesítését vagy üzemeltetését a rendelet kihirdetését követő napig (március 29-ig) bejelentette.

- ⁶⁵ Az 1944. évi 1.250. M.E. számú rendeletet mindössze néhány nappal az 1.130/1944. kormányrendelet kihirdetését követően, 1944. április 3-án alkották meg (kihirdetésére és hatályba lépésére másnap, április 4-én került sor): ez kiterjesztette a rögtönbíráskodást a gyilkosság, a szándékos emberölés, ezek kísérlete, a gyilkosság elkövetésére irányuló szövetség, valamint a rablás és a rablás kísérlete minden esetére (a lőfegyver, robbantószer, illetve mindennemű robbanóanyag felhasználásával elkövetett gyilkosság és szándékos emberölés, az ilyen gyilkosság és szándékos emberölés kísérlete, illetve az ilyen gyilkosság elkövetésére irányuló szövetség; valamint a légvédelmi készülékekkel kapcsolatos elsőtétítés, úgyszintén a légi riadó ideje alatt elkövetett gyilkosság, szándékos emberölés és rablás [és persze az ugyanilyen jellemzőkkel rendelkező súlyos testi sértés és lopás] büntetése ugyanis már a korábbi jogszabályok [az 1939. évi 3.431. I. M.E. számú rendelet és az 1941. évi 2.770. M.E. számú rendelet] statáriális eljárást írtak elő.
- ⁶⁶ A fentiek, továbbá ésszerűségi és területi korlátok miatt e helyütt feleslegesnek tartjuk a zsidók és a rendszer más ellenségeinek nyílt üldözésével, illetve azok fizikai likvidálásával való foglalkozást; egyrészt ugyanis erről a témáról könyvek ezrei és cikkek, tanulmányok százezrei születtek, másrészt az ilyen cselekedetek mint emberiség elleni tettek a jognak arra az oldalára esnek, amely magatartásokat a jognak üldöznie kell, és nem arra, amely mint jogi szankcionálás jelenik meg (tehát – mint mondtuk – ezeknek valójában semmi köze a halálbüntetéshez mint valamely jogellenes magatartás jogkövetkezményéhez). – A halálbüntetés II. világháborút követő szabályozásának történetéhez lásd: Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetésre vonatkozó magyarországi szabályozás a rendes és a rendkívüli büntetőjogban a II. világháborút követő években, valamint az államszocializmus első évtizedében* (Miskolci Jogi Szemle, 2008. 1., 87–110. p.); Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés utolsó harminc éve Magyarországon: az 1961. évi V. törvénytől az alkotmánybírósági abolícióig* (Jogelméleti Szemle, 2008. 4. szám).

ARCKÉPCSARNOK

„A történelem és a jog határán”

Prof. Dr. Kállay István
(1931–1998)
emlékezete

Születésének 80. évfordulójához közeledve méltó megemlékezni Kállay István professzor úrról, akit a halálos betegség oly korán és hirtelen ragadott el

közülünk. Tudományos munkásságát egyaránt ismerheti a jogász, az egyházjogász, a levéltáros és a történész.

Kállay István 1931. június 16-án, Fülöpszálláson született. Édesanyja, Tóth Ida polgári iskolai tanárnő, édesapja, Kállay István tanító volt. Felesége Buzássy Márta ének- és zongoratanárnő; gyermekük, Mihály, vegyész.

Kállay professzor úr az orosházi elemi iskola elvégzése után a város Evangélikus Gimnáziumában folytatta tanulmányait, ahol 1949-ben kitüntetéssel érettségizett. 1953-ban történelem–levéltár szakon diplomázott az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Levéltárosi, tudományos munkájának eredményeként 1958-ban védte meg egyetemi doktori disszertációját. Kiemelkedő kutatói pályája elsősorban a 18–19. századi magyar jog- és kormányzattörténetre terjedt ki; főként a Mária Terézia-kori szabad királyi városok gazdálkodásával és közigazgatás-történettel (pl. bírósági eljárások, földesúri bíráskodás, az úriszék munkája, a jogintézmények

története, városi és uradalmi igazgatás) foglalkozott. 1969-ben a történelemtudomány kandidátusa, 1977-ben a történelemtudomány doktora lett *Szabad királyi városok gazdálkodása Mária Terézia korában* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972, 199 p.), illetve *A magyarországi nagybirtok kormányzata 1711–1848.* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 337 p.) című monográfiáival

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Magyar Állam- és Jогtörténelmi Tanszékén, 1977-től a Bölcsészettudományi Kar Történelem Segédtudományai Tanszékén oktatott. Az utóbbi tanszéknek 1980-tól 1996-ig a vezetője volt. Az állam- és jogtörténet mellett többek között levéltártörténetet, diplomatikát, genealógiát, archonológiát és német paleográfiát tanított. Mindemellett az egyetem Jogalkotás és jogalkalmazás című kiegészítő képzését, illetve Egyháztörténelmi Műhelyét is vezette, s számos német és osztrák egyetemen is előadásokat tartott.

A *Fejér Megyei Történelmi Évkönyv*, a *Levéltári Szemle*, a *Levéltári Közlemények* és a *Magyar Heraldika* szerkesztőbizottságának tagja, 1975-től az *Összehasonlító jogtörténelmi tanulmányok* sorozatszerkesztője is volt.

Jelentős kutatói, oktatói és szerkesztőbizottsági munkáján túl széleskörű szakmai közéleti tevékenységet folytatott. 1982-ben újjáalakította az 1949-ben betiltott Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságot, amelynek haláláig elnöke volt. Hosszú időn keresztül vezette a Magyar Történelmi Társulat Archeográfiái, Heraldikai és Genealógiai Szakosztályát. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Jогtörténelmi és Történelmi Demográfiai Bizottságának, Közigazgatás-történelmi Albizottságának, a Tudományos Minősítő Bizottság Történelemtudományi Szakbizottságának, valamint a Jogász Szövetség Jогtörténelmi Szakosztályának. 1989-ben újjáalapította a Magyar Szent Korona Szövetséget, 1990-ben létrehozta az Országos és Nemzeti Kaszinót. E két utóbbi szervezetnek is elnöke volt.

Az említett, könyv formában is megjelent kandidátusi és akadémiai nagydoktori értekezésén túl művei közül különösen kiemelendők az *Úriszéki bíráskodás a XVIII–XIX. században* (Akadémiai Kiadó, Budapest,

1985, 484 p.) és a *Városi bíráskodás Magyarországon 1686–1848* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, 484 p.), továbbá az általa szerkesztett, *A történelem segédtudományai* (ELTE, Budapest, 1986, 346 p.) című kötet, amelyben a genealógiai fejezetnek is ő a szerzője.

A számos tudományos publikáció – több mint egy tucat könyv és több száz tanulmány – közül a kutató jó néhánytal találkozhat a *Jogtudományi Közlöny* hasábjain, például:

A tulajdonjog magánintézkedéssel való korlátozásának megjelenése Magyarországon (1542) (1979, 8., 500–502. p.); *A nemesi tulajdon kötöttségei* (1981, 8., 702–706. p.); *Kötetlen költöttség a feudális magánjogban* (1982, 7., 527–530. p.); *A jobbágy ősi földje* (1983, 10., 664–669. p.); *Az úriszéki peres anyag feltárása Eckhart Ferenc munkájában* (1986, 7., 331–337. p.); *Tripartitum a helyi joggyakorlatban* (1991, 11., 209–215. p.); *A csőd eljárás kezdetei Magyarországon a 18–19. században* (1992, 8., 377–379. p.); *A tulajdonviszonyok ciklikus újrendezése Magyarországon 1686–1945.* (1993, 4., 159–162. p.); *Hatalommegosztás és városi rendiség* (1993, 10., 382–389. p.); *A városi fráng* (1994, 7–8., 319. p.); *250 éve született Kelemen Imre* (1995, 3., 134–138. p.); *Óvadék a 18–19. századi büntető joggyakorlatban* (1996, 9., 375–377. p.), illetve a *Jogtörténelmi Szemlében* is: például: *Betörők és rablók az úriszék előtt* (1986, 1., 12–23. p.); *Meghívott bírák az úriszéken a XVIII–XIX. században* (1990, 3., 91–96. p.).

Egyháztörténelmi szempontból is jelentős tanulmánya egyebek mellett: *A fehérvári koronázó bazilika közjogi szerepe* (in: *A székesfehérvári Boldogasszony bazilika történelmi jelentősége*. Székesfehérvár, 1996, 143–153. p.).

Kállay professzor úr szakbírálatával posztumusz műként jelent meg *A magyar jogtörténet forrásai. Szemelvénygyűjtemény*. Szerkesztette: Mezey Barna (Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 827 p.) című tankönyv.

Személyében olyan tudóst ismerhettem meg, aki vidám, jószívú, barátságos, s ettől tanítványai körében is nagyon népszerű, szeretett Tanár volt. 1998. augusztus 17-én szólította magához az Úr.

Nyugodjék békében!

Hámori Antal

